

Alejandro Leyva

L'invent dels germans Lumière va arribar molt prest, des de Lyon, a Hongria, un petit país centreeuropeu amb una contribució immensa a la cinematografia universal. Creadors de la talla de Miklos Jancso, Zoltan Fabri, Istvan Szabo o Marta Meszaro, per citar-ne només alguns, han estat realitzadors de culte per a diverses generacions de crítics i aficionats.

El primer local per a exhibicions de films a terra magiar es va inaugurar el 1896 i immediatament es va intentar produir cine. Tot i això, la producció cinematogràfica no s'hi va iniciar fins a la primera dècada del segle XX. En aquella època, a la capital, Budapest, funcionaven més de cent cines.

Poc després, l'esclat de la Primera Guerra Mundial i la ruptura de rela-

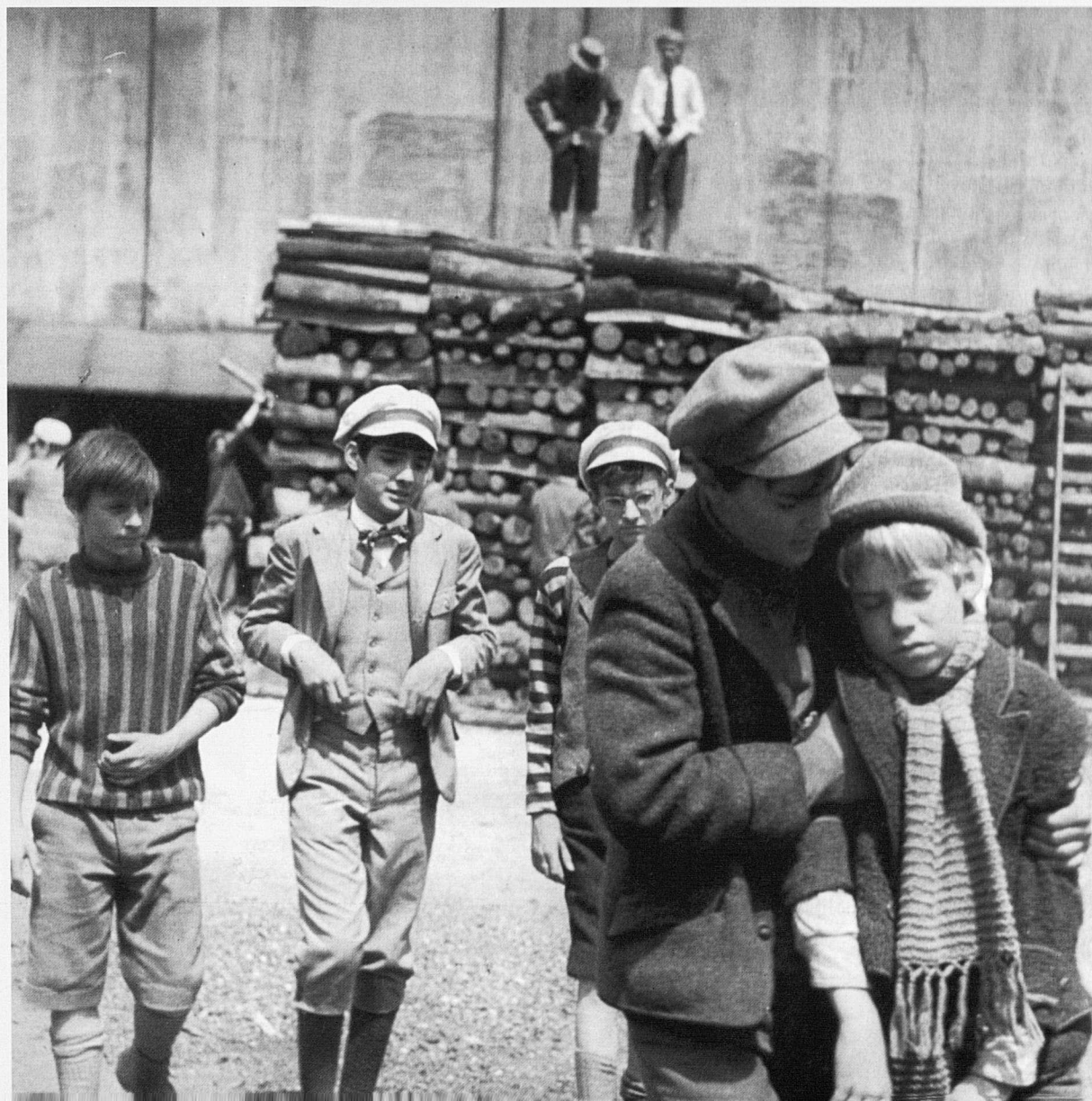
cions amb els grans productors estrangers varen obligar a crear les bases que duguessin un ràpid desenvolupament de la producció cinematogràfica hongaresa. Entre 1915 i 1918 es varen construir sis nous estudis i va aparèixer, així, la primera generació de directors professionals, entre els quals s'hi poden esmentar noms com Alexander Korda i Michael Curtiz, famosos després pel seu treball a Hollywood, amb la mítica Casablanca al capdavant.

En acabar la guerra i instaurar-se a Hongria l'anomenada República dels Consells, la producció cinematogràfica va passar a dependre de l'Estat durant els pocs mesos que va durar aquell règim. D'abril a agost de 1919, es varen rodar trenta-una pel·lícules, però la caiguda de la Comuna va impedir la realització d'un programa més ample, i a partir de 1922 es

va iniciar la gran emigració de cineastes hongaresos a la recerca de l'èxit a Hollywood o a Berlín.

En els anys trenta, amb l'auge del cinema sonor, la producció hongaresa va tractar d'enlairar-se, principalment amb comèdies de baix pressupost. En iniciar-se la dècada dels quaranta, la producció cinematogràfica es va posar al servei de les idees feixistes. Les pel·lícules amb alguna pretensió artística varen ser escasses i només se'n va rodar una que pogués considerar-se vàlida, dirigida per Istvan Szots, titulada Homes a la muntanya.

En ser alliberat el país del feixisme la primavera de 1945, la producció cinematogràfica es trobava en un nivell ínfim. Els estudis es trobaven en runes i la inflació perjudicava la vida econòmica i cultural. Novament només és possible destacar un film,

S'ha assenyalat Zoltan Fabri com la figura més destacada de l'època del primer impuls. En els anys que segueixen, Miklos Jancso hi ocuparà un lloc semblant, però amb una manera de fer singular i molt personal.

En algun lloc d'Europa, realitzada l'any 1948 per Geza Radvanyi i inspirat per l'eminent esteta Bela Balazs, de retorn del seu llarg exili polític. La cinta narrava, enmig de les atrocitats de la guerra, les peripècies d'uns nins que havien perdut els seus pares i vagaven abandonats i sense destí.

Posteriorment es va crear l'Escola Superior d'Art Cinematogràfic, institució sense precedents al país, que va donar una constant formació tècnica a les noves generacions de cineastes hongaresos.

Lamentablement, però, les possibilitats de creació dels realitzadors, en estils propis, varen ser tallats per la política cultural de l'època, emmarcada en el període estalinista. És bo recordar de Hongria va ser alliberada del feixisme alemany per l'Exèrcit Roig soviètic.

Aquest període de la història del cine hongarès, que va començar el 1949 i va acabar el 1954, els especialistes l'anomenen l'era de l'esquematisme, durant la qual la producció cinematogràfica es va posar al servei de la propaganda política. A l'obertura

que va seguir la desestabilització, el cine hongarès va reaccionar de manera ràpida i sensible.

Una nova generació de realitzadors es varen integrar a la indústria del cine. Per il·lustrar aquesta etapa bastaria citar el director Zoltan Fabri i la seva pel·lícula Carrusel, de 1955, en la qual, amb un elevat nivell artístic, per primera vegada es donava un panorama vertader dels canvis que tenien lloc als pobles de l'interior.

El 1956 Fabri va realitzar El professor Annibal, un cant contra l'ofegament de la llibertat individual, i s'hi varen destacar també en aquests anys els films Primavera a Budapest, de Feliz Mariassy i Abisme, de Laszlo Radony.

Cap a finals d'aquesta dècada, en la qual Hongria va viure sensibles esdeveniments polítics, hi trobam obres de molt alt valor artístic, com Contrabandistes de Feliz Mariassy i Casa sota les roques, de Karoly Makk, totes dues de 1958, i una mica després, el 1962, Terra d'àngels, de Gyorgy Revesz, entre d'altres.

S'ha assenyalat Zoltan Fabri com la figura més destacada de l'època del primer impuls. En els anys que segueixen, Miklos Jancso hi ocuparà un lloc semblant, però amb una manera de fer singular i molt personal.

Cantata, la seva primera pel·lícula, marca el final de l'etapa anterior, però no determina la direcció del camí a seguir. El mateix realitzador defineix el seu film dient que "mostra el caràcter inacabat d'alguna cosa que vol dir-ho tot alhora."

La nova etapa es podria iniciar amb els noms de dos joves directors debutants, Istvan Gaal, graduat a l'Escola d'Art Cinematogràfic de Budapest, i Istvan Szabo, sorgit dels estudis de Bela Balazs. Les seves pel·lícules, Dins el corrent, de Gaal, Anys

La categoria de Jancso no va ser reconeguda fins després de l'èxit de Sense esperança, de 1965, peça magistral finalista al Festival de Cannes i per a molts de crítics mereixedora de Palma d'Or

d'ensomni, de Szabo, n'obtenen un èxit rotund i en marquen el nou to. Aquestes dues cintes varen inaugurar la sèrie de reconeixements internacionals dels anys següents. Dins el corrent va obtenir un premi al Festival de Karlovy Vary i Anys d'ensomni en va aconseguir un altre a Locarno. Zoltan Fabri, amb la seva obra Vint hores, va ser guardonat amb el Gran Premi del Festival de Cine de Moscou.

Mentrestant es rodaven dues pel·lícules que serien molt significatives de cara al futur, per la profunditat de l'anàlisi de la realitat contemporània. Varen ser Així he vingut, de Miklos Jancso, i Els intractables, d'Andras Kovacs, totes dues crítiques ferotges de fenòmens com el dogmatisme i la intolerància política.

La categoria de Jancso no va ser reconeguda fins després de l'èxit de Sense esperança, de 1965, peça magistral finalista al Festival de Cannes i per a molts de crítics mereixedora de Palma d'Or, per damunt del film francès Els paraigües de Cherburg, a la qual se li va concedir el premi.

La línia d'acció dels seus films no sol destacar el destí personal dels caràcters individuals, sinó el moviment de grups de persones que viuen situacions històriques molt tenses, específicament estructurades. Usa plans seqüència molt llargs. Els internacionals, per exemple, està realitzada en uns cinquanta plans seqüència i Silenci i clamor en menys de trenta. En el seu cine, hi estudia les relacions entre home i poder, opressió i lluita lli-

bertària dins de situacions històriques límit com la caiguda de la República dels Consells de 1919 o la guerra civil russa, però sempre, i sense amagar-ho, actualitzant-les.

A aquest mateix cercle temàtic corresponen les seves obres Vents brillants, en coproducció amb França, Agnus Dei, Salm roig, així com Electra, una nova adaptació de l'obra clàssica, entre d'altres.

Altres directors varen destacar en aquest temps, com Andras Kovacs, amb els seus films Dies freds i A l'erm hongarès; Peter Bacso, amb L'estiu senzill i Temps present; Tomas Reny amb La vall; i Pal Zolnay amb Fotografia, que li va valer un premi al Festival de Cine de Moscou.

Va començar a perfilar-se una nova generació de realitzadors apareguda entre els anys 1970 i 1980 amb noves preocupacions i temes contemporanis, com Sandor Sara, amb el seu film La pedra llançada, que recrea els esdeveniments moltes vegades tràgics de la dècada dels cinquanta; Ferens Kardos i Janos Rezsa amb el film Gargots; Marta Meszaros amb Katy o Judit Elek amb La dama de Constantinoble. També hi trobam un importantíssim film de Gyula Maar, Al final del camí, sobre els problemes que sorgeixen en la vida d'un jubilat, que va assolir el Gran Premi al Festival de Cine de Mannheim, i la seva obra mestra Senyora Dery, on sou?

Al final d'aquest gran cicle de creació, Istvan Szabo va realitzar una trilogia, formada per Mefisto, El coronel Redl i Annibal que encara avui són una referència obligada quan parlem de bon cine.

Qualsevol resum dels darrers anys d'aquesta rellevant cinematografia resultaria distorsionat, ja que hi mancaria la necessària distància temporal que aclareix la real transcendència de les obres artístiques. Tot i això, és evident que el canvi polític a l'Hongria actual no ha afavorit que se superi en quantitat i qualitat el cine realitzat fins als anys vuitanta. Tot sembla indicar, a més a més, que aquesta indústria de la cultura també a Hongria cedeix davant l'expansió globalitzadora del cine nord-americà. ■